

حمایت از روش‌های نوین تجاری فناوریانه در پرتو نظام حق اختراع

مهدی ناصر
دانشگاه علوم قضایی، تهران، ایران
Mn.ujsasac0077@yahoo.com

حسین صادقی*
دانشگاه تهران، تهران، ایران
hosadeghi@ut.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۹/۰۹

تاریخ اصلاحات: ۱۳۹۹/۱۲/۰۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۲/۰۴

چکیده

احراز وجود شرایط سه‌گانه جدید، ابتکاری و کاربردی بودن به‌عنوان شرایط اساسی برای ثبت یک اختراع ضروری است. تا قبل از دو دهه اخیر، همواره این دیدگاه حاکم بود که روش‌های تجاری به‌عنوان یک موضوع انتزاعی محض محسوب و از شمول اختراع خارج است. در قوانین بسیاری از کشورها، از جمله ایران، روش‌های تجاری به‌عنوان یکی از موارد استثنا از شمول اختراعات ذکر شده است. موافقتنامه جنبه‌های تجاری مالکیت فکری (تریپس) کشورهای عضو را ملزم می‌نماید تا حمایت لازم در قالب ثبت اختراع را نسبت به هر نوع اختراعات صورت گرفته در همه زمینه‌های فناوری اعمال نمایند که بیانگر «اصل عدم تبعیض شناسایی حق ثبت اختراع برای اختراعات حوزه فناوری» است. در این مقاله با روش تحلیلی و توصیفی، براساس داده‌های حاصل از مطالعه کتابخانه‌ای، ضمن بررسی ظرفیت‌ها و چالش‌های موجود در نظام حقوقی ایران، وضعیت در برخی نظام‌های حقوقی دیگر نظیر آمریکا و رویه اداره ثبت اختراعات اروپا مورد بررسی قرار گرفته است. براساس یافته‌های این تحقیق، مشاهده می‌شود که همگام با تحولات فناوری و ابداع روش‌های جدید تجاری مبتنی بر فناوری‌های رایانه‌ای و ابزارهای ارتباطی الکترونیکی و اپلیکیشن‌ها و مدل‌های تجارت الکترونیک، تحولات حقوقی و قضائی در کشورهایی نظیر آمریکا و نیز اتحادیه اروپا، دایره شمول استثناء فوق را محدود نموده و امکان ثبت روش‌های تجاری که منتهی به ایجاد یک اثر فنی جدید و کاربردی می‌شود، فراهم گردیده است. این تغییر نگرش قضائی و رویه ادارات ثبت اختراعات، موجب افزایش چشمگیر اظهارنامه‌های ثبت اختراع روش‌های تجاری و ثبت موارد متعدد جدید از اینگونه اختراعات در اداره ثبت اختراعات آمریکا و اداره ثبت اختراعات اتحادیه اروپا شده است و در نظام حقوقی ایران نیز می‌توان علی‌رغم حکم قانون مبنی بر مستثنی بودن روش‌های کسب و کار، در صورت احراز شرایط سه‌گانه ثبت اختراع، روش‌های مزبور را به‌عنوان اختراع ثبت نمود.

واژگان کلیدی

روش‌های تجاری؛ حق اختراع؛ حمایت؛ فناوری‌های جدید ارتباطی؛ تجارت الکترونیک.

۱- مقدمه

امروزه پذیرش حقوق انحصاری ناشی از خلق و ثبت روش‌های کسب و کار یک واقعیتی است که فواید آن با توجه به پیشرفت‌های فناوری و اختراعات پیچیده، قابل انکار نیست. لذا در برخی نظام‌های حقوقی با وجود چالش‌های حقوقی که در خصوص شناسایی روش‌های تجارت وجود داشته، با تغییرات نگرشی که در رویه قضائی و رویه‌های اداری مراجع ثبت اختراعات صورت گرفته، موارد متعددی از روش‌های تجاری با تکیه بر جنبه فنی آن‌ها که مبتنی بر فناوری‌های الکترونیک است، به‌عنوان مصادیق قابل ثبت به‌عنوان اختراع تأیید شده‌اند. در آمریکا بسیاری از حقوق انحصاری که بابت ثبت پتنت روش‌های کسب و کار ایجاد می‌شود، به شرکت‌هایی داده می‌شود که در زمینه تجارت الکترونیک فعالیت دارند یا در زمینه توسعه تجارت مبتنی بر نرم‌افزارها فعالیت می‌کنند [۱۲].

در روش‌های کسب و کار و تجارت سنتی، عمدتاً این ایراد اساسی مطرح بوده است که این روش‌ها علی‌رغم اینکه ممکن است بعضاً جدید

امروزه ارتباط تنگاتنگی بین روش‌های تجاری و کسب و کار و فناوری‌های نوین ارتباطی، برنامه‌های رایانه‌ای، شبکه‌های اجتماعی الکترونیکی و اینترنت وجود دارد. لذا روش‌های تجاری و مدل‌هایی که برای کسب و کارهای نوین و استارت‌آپی مورد استفاده قرار می‌گیرد، مبتنی بر فناوری‌های نوین ارتباطی و قابل اجرا از طریق برنامه‌های رایانه‌ای و دیگر ابزارهای فنی جدید است. این امر موجب شده است که ضرورت پذیرش امکان ثبت روش‌های تجاری به‌عنوان اختراع و در نتیجه ایجاد حق انحصاری ناشی از ثبت پتنت روش‌های تجاری، بیش از پیش نمایان شود. از طرفی در شبکه جهانی اینترنت و فضای مجازی، دشواری حفاظت از روش‌های کسب و کار بسیار دشوار است. لذا این امر نیاز به تدوین سیاست مناسب برای حمایت از روش‌های تجاری در پرتو نظام حق اختراع را تقویت می‌کند [۹].

۱۲- تعریف حق اختراع روش تجاری و اهمیت ثبت آن:

حق ثبت اختراع روش تجاری یا کسب و کار، نوعی حق ثبت اختراع نرم‌افزاری است که مربوط به یک "روش" برای یک فرایند کسب و کار مانند پرداخت‌ها، بانکداری، تبلیغات یا تدارکات است که اغلب دارای دستگاه‌های موازی یا عناصر سیستم نیز می‌باشد [۱۰]. اختراعات روش‌های کسب و کار آن دسته از حق ثبت اختراعاتی است که به روش‌های کسب و کار یا سیستم‌های تجاری یا مانند آن داده می‌شود و یک روش کسب و کار، ممکن است به‌عنوان "روشی برای عملکرد هر جنبه از یک بنگاه اقتصادی" تعریف شود [۱۱].

در طبقه‌بندی اختراعات در اداره ثبت اختراعات و علائم تجاری ایالات متحده آمریکا، روش‌های تجاری تحت طبقه شماره ۷۰۵ ثبت می‌شوند. این طبقه با عنوان «پردازش داده»^۱ نام‌گذاری شده است که شامل بخش‌های مربوط به مالی، رویه‌های تجاری، مدیریت یا تعیین قیمت و هزینه می‌شود. در توصیف این طبقه بیان شده است که: این طبقه عمومی، برای روش‌ها و ابزارهای مربوط به پردازش داده که منتهی به تغییرات اساسی در داده‌ها می‌شود و همچنین مربوط به انجام عملیات محاسباتی است که روش یا ابزار موردنظر به نحو انحصاری برای اداره یا مدیریت یک مؤسسه یا پردازش داده‌های مالی طراحی شده است یا از آن به این منظور استفاده می‌شود. این طبقه همچنین برای ابزارها و روش‌های مربوطه برای انجام عملیات پردازش یا محاسبه داده‌ها که در آنها هزینه کالا یا خدمات تعیین می‌شود، مورد استفاده می‌باشد [۱۲].

در تعریفی که از اختراعات تجاری ارائه شده است، آن را ناظر به آن دسته از حق ثبت اختراعاتی دانسته‌اند که به روش‌های تجاری یا سیستم‌های تجاری یا مانند آن داده می‌شود یک روش تجاری ممکن است به‌عنوان "روشی برای عملکرد هر جنبه از یک بنگاه اقتصادی" تعریف شود [۱۱]. حق ثبت اختراع روش تجارت بخشی از خانواده بزرگ‌تری از حق ثبت اختراع است که به‌عنوان اختراعات سودمند شناخته می‌شود و از اختراعات، فرمول‌های شیمیایی، فرایندها و سایر اکتشافات محافظت می‌کند. یک روش تجاری به‌عنوان یک فرایند طبقه‌بندی می‌شود، زیرا این یک شیء فیزیکی مانند یک اختراع مکانیکی یا ترکیب شیمیایی نیست. طبق طبقه‌بندی بین‌المللی انجام‌شده توسط سازمان جهانی وایپو، اختراع ثبت‌شده به تعدادی از کلاس‌ها تقسیم می‌شوند که اساساً در کلاس G06Q قرار می‌گیرند و به صورت زیر تعریف می‌شوند؛ سیستم‌ها یا روش‌هایی که به‌طور خاص برای اهداف اداری، تجاری، مالی، مدیریتی، نظارتی یا پیش‌بینی سازگار شده‌اند، در غیر اینصورت پیش‌بینی نشده است.^۱ به‌طور سنتی، روش‌های تجاری یا در مالکیت عمومی بودند یا تحت اسرار تجاری محافظت می‌شدند. آنها قابل ثبت در نظر گرفته نمی‌شدند زیرا آنها فقط مفاهیمی بودند بدون هیچ ارتباطی با اشیاء فیزیکی. امروزه

باشند اما فاقد ویژگی‌های اساسی نظیر ابتکاری بودن می‌باشند و صرفاً جنبه انتزاعی دارند. لذا با این روش‌ها همانند روش‌های ریاضی برخورد می‌شود. در بند (ب) ماده ۴ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری مصوب ۱۳۸۶ به صراحت «طرح‌ها، قواعد یا روش‌های انجام کار تجاری» به‌عنوان یکی از موارد مستثنی از اختراع و خارج از حیطه حمایت از اختراع بیان شده است. با توجه به صراحت حکم این بند، این سؤال اساسی مطرح است که آیا در نظام حقوقی ایران امکان ثبت روش‌های انجام کار تجاری و روش‌های کسب و کار وجود دارد یا خیر؟ برای پاسخ به این سؤال اصلی و محوری تحقیق حاضر، ضرورتاً بایستی از یک طرف به بررسی موضوع در نظام‌های حقوقی که با وضعیت مشابه مواجه بوده‌اند، پرداخته شود. از طرف دیگر با تحلیل مبانی حقوقی موضوع، تفسیر درست و منطقی از حکم مزبور با بررسی جایگاه موضوع در کل ساختار حقوقی مالکیت فکری در نظام حقوقی ایران ارائه گردد.

مقالات خارجی در چند سال اخیر در خصوص ضرورت و امکان حقوقی ثبت روش‌های کسب و کار به‌عنوان اختراع نوشته شده است که در این مقاله مورد استفاده قرار گرفته است. نظیر مقاله «بلاک‌چین و روش‌های تجاری: چگونه می‌توان با ادامه نوآوری در بلاک‌چین، حق ثبت اختراع روش کسب و کار را استفاده کرد» تألیف کرت پرنج منتشر شده در شماره ۱۸/۱ سال ۲۰۲۰ مجله حقوق فناوری کلورودو و مقاله «روش‌های کسب و کار، فناوری و عدم تبعیض» تألیف دنیل بریان، چاپ شده در مجله حقوق ایالت میسیگان سال ۲۰۱۸ که به بررسی مبانی حمایت از روش‌های کسب و کار به‌عنوان اختراع از منظر موافقتنامه بین‌المللی تریپس و رویه قضائی ایالات متحده آمریکا پرداخته است. در مقاله آقای قبولی درافشان، و همکاران با عنوان «حمایت از روش‌های کسب و کار در حقوق تطبیقی (بررسی رویکرد نظام‌های حقوقی آمریکا، هند، ژاپن، فقه امامیه، ایران و موافقت نامه تریپس)» منتشره در مجله حقوق تطبیقی، به بررسی حمایت از روش‌های کسب و کار از منظر عام مالکیت فکری پرداخته شده است.

برخلاف مقاله مزبور، نگارندگان در مقاله حاضر بر موضوع حمایت از روش‌های تجاری مبتنی بر فناوری‌های نوین ارتباطی و الکترونیکی در پرتو نظام حق اختراع تمرکز دارند. لذا هدف این تحقیق، بررسی چالش‌ها و بسترهای حقوقی و قانونی موجود در خصوص ثبت روش‌های انجام کار تجاری به‌عنوان اختراع است. برای بررسی دقیق موضوع ابتدا به بیان تعریف حق اختراع روش‌های تجاری و کسب و کار و اهمیت و ضرورت امکان ثبت آنها به‌عنوان اختراع پرداخته و سپس با مروری بر وضعیت حقوقی موجود در نظام‌های حقوقی آمریکا، رویه اداره ثبت اختراعات اروپا و برخی کشورها نظیر چین، به بررسی و تحلیل تحولات اخیر صورت گرفته در این زمینه پرداخته می‌گردد. در پایان به بررسی و تحلیل موضوع در نظام حقوقی ایران می‌پردازیم. به این منظور پیشینه تحقیقات قبلی مورد مطالعه قرار گرفته است.

1. Data Processing

سودمندبودن^۵ در قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری مصوب ۱۳۸۶ از عبارت «کاربرد صنعتی» استفاده شده است و در حقوق آمریکا به «سودمندبودن» تعبیر شده است. شرایط و تعریف تازگی و جدیدبودن در موافقتنامه جنبه‌های تجاری مالکیت فکری (تریپس)^۶ پیش‌بینی نشده است و به قوانین ملی کشورهای عضو واگذار شده است [۲]. در ماده ۲ قانون ثبت اختراعات و ... مصوب ۱۳۸۶ ایران نیز به صراحت جدیدبودن ابتکار به‌عنوان شرط اساسی اختراع ذکر شده است. در تعریف جدیدبودن بیان شده است که «در فن یا صنعت قبلی وجود نداشته» باشد. در قسمت اخیر بند (ه) ماده ۴ قانون یاد شده نیز تصریح گردیده است: «فن یا صنعت قبلی عبارتست از هر چیزی که در نقطه‌ای از جهان از طریق انتشار کتبی یا شفاهی یا از طریق استفاده عملی و یا هر طریق دیگر قبل از تقاضا و یا در موارد حق تقدم ناشی از اظهارنامه ثبت اختراع، افشا شده باشد».

ابتکاری بودن نیز به این مفهوم است که اختراع واجد یک خلاقیت جدیدی نسبت به فرآورده‌ها یا فرایندهای قبلی باشد به نحوی که برای یک شخص دارای مهارت معمولی در فن یا صنعت موردنظر معلوم و آشکار نباشد [۱۳]. در ماده ۲ قانون ثبت اختراعات ... مصوب ۱۳۸۶ ایران نیز این شرط قید گردید و در تعریف ابتکار جدید تصریح شده است که «ابتکار جدید عبارتست از آنچه که در فن یا صنعت قبلی وجود نداشته و برای دارنده مهارت عادی در فن مذکور معلوم و آشکار نباشد».

ویژگی سومی که یک اختراع بایستی دارا باشد عبارتست از اینکه اختراع مزبور مشکلی را از مشکلات موجود در صنعت یا یک فن خاص حل نماید. بدون شک هرگونه ابتکاری که صرفاً جنبه نظری داشته و فاقد اثر عملی و حل مشکل باشد فاقد اثر حقوقی مؤثر بوده و ایجاد حق انحصاری برای چنین مبتکری فاقد مبنای منطقی و حقوقی است [۳].

به‌طور سنتی، روش‌های کسب و کار یا قابل حمایت نبودند و هر کسی می‌توانست از آنها استفاده نماید و یا تحت نظام اسرار تجاری محافظت می‌شدند. در غالب نظام‌های حقوقی روش‌های تجاری با به دلیل بدیهی بودن و فقدان ویژگی ابتکاری آن قابل ثبت نمی‌شاسند. زیرا آنها فقط مفاهیمی انتزاعی و بدون هیچ ارتباطی با اشیا مادی و فیزیکی تلقی می‌شدند. اما امروزه بسیاری از مشاغل با رایانه انجام می‌شود. خدمات مالی برای پردازش و انتقال حجم عظیمی از داده‌ها به شدت به رایانه متکی هستند. بعلاوه، اینترنت روش‌های جدیدی برای انجام تجارت بصورت آنلاین و نه تماس‌های فیزیکی و معاملات بین فروشندگان و خریدار فراهم کرده است. به دلیل مخاطرات اقتصادی بالای این روش‌های جدید کسب و کار و اهمیت روزافزون تجارت الکترونیکی، بحث در مورد امکان و ثبت اختراع روش‌های تجاری در سطح ملی و بین‌المللی به‌عنوان یکی از موضوعات مهم در نظام‌ها حقوقی مختلف مطرح شده است [۱۰].

اما بسیاری از مشاغل با رایانه انجام می‌شود. خدمات مالی برای پردازش و انتقال حجم عظیمی از داده‌ها به شدت به رایانه متکی هستند. بعلاوه، اینترنت روش‌های جدیدی برای انجام تجارت بصورت آنلاین و نه تماس‌های فیزیکی و معاملات بین فروشندگان و خریدار فراهم کرده است. به دلیل مخاطرات اقتصادی بالای این روش‌های جدید تجاری و اهمیت روزافزون تجارت الکترونیکی در جامعه ما، بحث در مورد امکان و امکان ثبت اختراع روش‌های تجاری در سطح ملی و بین‌المللی ادامه یافته است. لازم به ذکر است که اصطلاح "حق ثبت اختراع روش تجارت" نیاز به توضیح دارد. به‌طور کلی، روش‌های تجاری ممکن است به روش دستی در یک محیط فیزیکی (به‌عنوان مثال نحوه به حداقل رساندن صف در صندوقدار) یا توسط نرم‌افزار رایانه‌ای در فضای مجازی انجام شود (به‌عنوان مثال، روشی برای جستجوی ارزان‌ترین بلیط هواپیما در حداقل زمان در اینترنت).

نظام حق اختراع نقش اساسی در تشویق و توسعه فناوری‌های جدید خلق ابتکارات جدید دارد. بویژه در توسعه زیرساخت‌های فنی اختصاصی اینترنت، سیستم ثبت اختراع نقشی حیاتی داشته است. چراکه این زیرساخت‌های ایجادشده از طریق حمایت از حق ثبت اختراع، بازار وسیعی را برای ایده‌های جدید، نوآوری‌ها و اختراعات فناوری فراهم کرده است. با این حال، فناوری‌های جدید باعث به چالش کشیدن چارچوب‌های قانونی موجود و متداول نظام ثبت اختراع می‌شود. در این میان، از یک طرف ظهور اینترنت و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی موجب شده است تا روش‌های کسب و کار بیش از پیش در معرض تهدید قرار گیرند و از طرف دیگر، اجرای روش‌های کسب و کار در بستر رایانه و اینترنت، آنها را از یک ایده محض و انتزاعی خارج و ادعاهای قابلیت ثبت آنها به‌عنوان اختراع به جهت وجود جنبه‌های فنی مفید و کاربردی در این روش‌ها مطرح شود.

لذا برخی گواهینامه ثبت اختراعات در کشورهایی نظیر ایالات متحده به روش‌های کسب و کار اعطا شده است. در سال ۱۹۹۹ کسب و کار اینترنتی آمازون اقدام به طرح دعوا به طرفیت رقیب خود نمود^۱. ادعای آمازون این بود که حق اختراع ثبت شده مربوط به روش تجاری «سفارش با یک کلیک»^۲ توسط خواننده نقض شده است. دعوای آمازون درخصوص حق ثبت اختراع مربوط به روش "تک کلیک" منتهی به صدور دستور قضائی مقدماتی علیه خواننده مبنی بر توقف ادامه نقض حق اختراع آمازون شد. با این حال در نهایت موضوع اختلاف با توافق طرفین، حل و فصل شد [۱۲].

۳- چالش اساسی ثبت روش‌های تجاری به‌عنوان حق اختراع

در نظام حق اختراع، شرایط ماهوی که برای ثبت اختراع مطرح می‌شود شامل سه شرط اساسی است [۱]: جدیدبودن^۳، ابتکاری بودن^۴ و

5. Useful (Industrial Application)

6. TRIPS: Agreement on Trade-Related Aspects of International Property Right [TRIPS]s , Apr. 15, 1994, Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization, Annex 1C, 1869 U.N.T.S. 299.

1. Amazon.com v. Barnesandnoble.com, Inc (1999)

2. One-Click Ordering Patent

3. Novelty (New)

4. Non Obvious (Inventive)

ملزم می‌نماید تا حمایت لازم در قالب ثبت اختراع^۱ را نسبت به هر نوع اختراعات^۲ صورت گرفته در همه زمینه‌های فناوری اعمال نمایند. این سیاست پیش‌بینی شده در موافقتنامه تریپس به‌عنوان اصل «عدم تبعیض»^۳ شناخته می‌شود [۱۴] بند (۱) ماده ۲۷ موافقتنامه تریپس که منعکس‌کننده این اصل است، مقرر می‌دارد:

«با رعایت مقررات بندهای ۲ و ۳ زیر، حق ثبت برای هرگونه اختراعی، اعم از محصولات یا فرایندها، در تمام رشته‌های فناوری وجود دارد، مشروط بر اینکه این اختراعات تازه و متضمن گامی ابداعی بوده و دارای کاربرد صنعتی باشند. با رعایت بند ۴ ماده ۶۵، بند ۸ ماده ۷۰ و بند ۳ این ماده، ثبت و برخورداری از حق ثبت بدون تبعیض از لحاظ محل اختراع، رشته فناوری و اینکه محصولات وارد شده‌اند یا در محل تولید شده‌اند، وجود خواهد داشت.»

در موافقتنامه تریپس روش‌های تجاری مبتنی بر رایانه از شمول قابلیت ثبت اختراع مستثنی نشده‌اند و ذکری از اجازه کشورهای عضو برای استثناء کردن این موارد به میان نیامده است [۱۴]. اما قانون ثبت اختراع آمریکا، دادگاه عالی، کنگره و اداره ثبت اختراعات و علائم تجاری ایالات متحده آمریکا امکان ثبت این اختراعات را به نحوی از انحا در طول دهه‌های قبل از ۲۰۰۰ همواره محدود نموده است. در دادگاه‌های آمریکا، رویه قضائی در مورد شرایط لازم برای قابلیت ثبت اختراع و بند ۱۰۱ بخش ۳۵ مجموعه قوانین ایالات متحده به سرعت تکامل یافته است.^۴ مطابق بند ۱۰۱ مزبور، به‌طور کلی واجد شرایط ثبت اختراع بودن یک موضوع را اینگونه تعریف نموده است: "هر فرایند جدید، مفید، ماشین‌آلات، ساخت یا ترکیب مواد یا هرگونه بهبود و اصلاح جدید و مفید در آنها". اما استثنائاتی که از نظر قضایی در بند ۱۰۱ ایجاد شده است، شامل مواردی نظیر قوانین طبیعت، پدیده‌های طبیعی و ایده‌های انتزاعی است که از شمول حمایت از حق ثبت اختراع مستثنی شده‌اند. از سال ۲۰۱۰، دادگاه عالی کشور حداقل چهار تصمیم مهم در خصوص موارد استثنای بند ۱۰۱ صادر کرده است. این تصمیمات قضائی مهم که در چهار پرونده «بیلیکی»^۵، «مایو»^۶، «مایرید»^۷ و «آلیس»^۸ صورت گرفته‌اند.

۵- تمولات حقوقی حمایت از روش‌های تجاری در نظام حق اختراع آمریکا

هرچند نظام حقوقی آمریکا را می‌توان اولین نظام حقوقی دانست که امکان شناسائی و ثبت روش‌های تجاری به‌عنوان حق اختراع و ایجاد

ماده ۴۰ قانون ثبت اختراعات ۱۸۴۴ فرانسه، طرح‌ها و ترکیبات اعتباری و مالی و ماده ۷ قانون ۱۹۶۸ فرانسه شیوه‌های مالی و محاسباتی و قواعد بازی و سرگرمی و دیگر سامانه‌های انتزاعی را قابل ثبت نمی‌دانستند. چراکه واجد وصف انتزاعی بوده و فاقد خصیصه صنعتی هستند. از طرفی یکی از دلایل مستثنی شدن این موارد از ثبت اختراع این است که در این موارد شیء جدیدی خلق نمی‌شود و چیزی به آنچه که از قبل وجود داشته افزوده نمی‌شود. ایجاد انحصار نیز در این‌گونه موارد موجب می‌شود در بازار تحرک از بین رفته و بر پیشرفت فنی امور اثر معکوس داشته باشد [۴].

در ایالات متحده آمریکا نیز براساس بند ۱۰۳ قانون ثبت اختراعات (بخش ۳۵ مجموعه قوانین)، شرط غیربیدی‌بودن به‌عنوان یک شرط اساسی ثبت اختراع محسوب می‌شود و دادگاه‌ها تا قبل از سال ۱۹۹۸ اظهارنامه‌های مربوط به ثبت روش‌های تجاری را به این دلیل رد می‌نمودند [۹].

با این حال چنانچه این روش‌ها و قواعد به شکل دستگاهی صنعتی عرضه شود و یا دارای آرایش و ویژگی‌های فنی باشد که به نحو خودکار و جدای از اطلاعات، روش‌ها و قواعد مزبور اطلاعاتی را عرضه کند، ممکن است برحسب مورد قابل حمایت به‌عنوان اختراع باشد. والا چنانچه صرف انتزاعی باشد، نایستی به آن اثر حقوقی مترتب دانست چراکه انسان را از اندیشیدن و کارهای فکری باز نمی‌توان داشت و هر نوع روش در انجام امور بازرگانی و سرگرمی‌ها را نمی‌توان مشمول حق انحصار دانست [۴].

با عنایت به آنچه در بالا مرور شد، می‌توان گفت چالش اساسی و محوری روش‌های کسب و کار برای عدم پذیرش امکان ثبت آنها به‌عنوان اختراع، انتزاعی بودن آن و عدم احراز شرایط سه‌گانه اختراع در مورد آنهاست. هرچند این دیدگاه در مورد غالب روش‌های تجاری ممکن است صدق کند، اما نمی‌توان این واقعیت را منکر شد که در برخی موارد، روش‌های کسب و کار بویژه از جهت چگونگی اجرای آنها از طریق برنامه‌های رایانه‌ای، می‌تواند به‌عنوان یک فرایند فنی که موجب ایجاد یک خدمت جدید مفید و کاربردی شده و گام ابتکاری آن براساس ضابطه موردنظر جهانی در مورد آن قابل احراز است، ویژگی‌های فنی اختراع را دارد. بر این اساس در نظام‌های حقوقی مثل آمریکا، چین، استرالیا و ... این‌گونه روش‌های کسب و کار را می‌توان در صورت احراز شرایط قانونی اختراع، قابل ثبت می‌دانند. در بخش‌های بعدی این مقاله، وضعیت موضوع در کشورهای فوق، مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۴- اصل عدم تبعیض شناسائی حق ثبت اختراع برای اختراعات

موزه فناوری

موافقتنامه تریپس به‌عنوان یک موافقتنامه چند جانبه جهانی و یک سند بین‌المللی حمایت‌کننده از مالکیت فکری، همه کشورهای عضو را

1. Patent Protection
2. Inventions
3. Discrimination
4. 35 U.S.C. § 101 (2012)
5. Bilski
6. Mayo
7. Myriad
8. Alice

حقوق خود در ارتباط با این روش‌ها، طبیعتاً به دلیل عدم افشای این روش‌ها، دیگر اشخاص امکان بهره‌مندی و استفاده از این روش‌ها را نخواهند داشت. از طرفی چون مدت حمایت از اسرار تجاری نامحدود است، هرگز این روش‌ها داخل در محدوده و حوزه عمومی قرار نمی‌گیرد.

دکترین استثنای روش‌های تجاری در طول سال‌ها ادامه یافت. و سال‌های زیادی اداره ثبت اختراعات و علائم تجاری آمریکا این موضع را داشت که روش‌های تجاری قابل ثبت نیستند. لازم به ذکر است که در نظر اکثریت اعضای دادگاه فدرال، استثنای روش تجاری ذکر نشده است و فقط به استثنای الگوریتم ریاضی در بند ۱۰۱ بخش ۳۵ مجموعه قوانین ایالات متحده اشاره شده است.

با ظهور درخواست‌های جدیدی در مورد ثبت اختراع روش‌های کسب و کار مبتنی بر اینترنت یا رایانه، در دهه ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰، اداره ثبت اختراعات متوجه این نکته شد که در یک اختراع قابل اجرا در رایانه، تفکیک بین اینکه این اختراع یک اختراع فناوریانه است یا یک اختراع کسب و کاری است، اهمیتی ندارد. بلکه صرف ماهیت اختراع مهم است که ویژگی‌های سه‌گانه اختراع یعنی، جدیدبودن، ابتکاری و کاربردی بودن را داشته باشد. لذا ممیزی که ماهیت اختراع اظهارشده را بررسی می‌کند، لزومی ندارد که تعیین نماید اختراع مزبور یک روش انجام تجارت است یا خیر.

لذا در سال ۱۹۹۸ این موضع اداره ثبت اختراعات در خصوص امکان ثبت روش‌های رایانه‌ای کسب و کار مورد تأیید دادگاه فدرال قرار گرفت. اداره ثبت اختراعات نیز تأکید داشت که در ثبت اختراعات روش‌های کسب و کار، بایستی ضابطه جنبه فنی جدید آن مورد توجه قرار گیرد. اما در هر حال این شرط را می‌توان با اجرای روش کسب و کار از طریق رایانه، محقق دانست و در نتیجه واجد ضابطه مزبور تلقی نمود [۱۰].

این دیدگاه قضائی مهم که منتهی به ثبت اختراعات مربوط به روش‌های کسب و کار گردید، در پرونده بانک استریت به طرفیت گروه مالی سیگنیچر^۷ مطرح گردید. در این پرونده به گروه مالی مزبور، گواهی اختراع برای جمع کردن دارایی‌ها در یک مرکز متمرکز اعطا شد. این یک روش سرمایه‌گذاری دو جانبه است. در این روش یک سری سرمایه‌های متقابل سرمایه‌گذاری مشترکی انجام می‌دهند و سرمایه‌ها را تبدیل به یک سرمایه مشترک می‌کنند. نرم‌افزار سپس تضمین می‌کند ارزش هر سرمایه را که بر پایه مالکیت درصدی هر دارایی در سرمایه‌گذاری مشترک مدنظر قرار گرفته‌اند. این اطلاعات بصورت روزانه طبقه‌بندی می‌شوند و برای

حقوق انحصاری را پذیرفته است اما در این کشور نیز همواره چالش‌های اساسی در این خصوص وجود داشته و دارد.

براساس بند ۱۰۱ از بخش ۳۵ مجموعه قوانین آمریکا^۱: «هر کس که فرایند، ماشین‌آلات، ساخت یا ترکیب مواد جدید و کاربردی و یا هرگونه پیشرفت جدید و کاربردی را اختراع یا کشف کند، می‌تواند با توجه به شرایط و الزامات این بخش، گواهی ثبت اختراع دریافت کند.»

روش‌های تجاری توسط اداره ثبت اختراعات و علائم تجاری ایالات متحده آمریکا^۲ به‌عنوان موضوع قابل ثبت اختراع در نظر گرفته نمی‌شدند. از اوایل سال ۱۸۶۹ که اداره ثبت اختراع روش‌های نگهداری کتاب را قابل ثبت به‌عنوان اختراع ندانست و آن را مغایر با تفسیر و استنباطی دانست که همواره اداره ثبت از قانون ثبت اختراع داشت، این بحث چالشی مطرح شد [۱۱].

در سال ۱۸۸۳ در یک پرونده قضائی^۳، موضوع قابلیت ثبت روش‌های تجاری به‌عنوان اختراع مورد بحث قرار گرفت. در این پرونده دادگاه فدرال تأیید کرد که روش تجاری که با عنوان «کسب و کار داد و ستدی مشترک»^۴ مورد ادعا بوده است، قابلیت ثبت اختراع ندارد. در یک پرونده دیگر^۵ در سال ۱۹۰۸ نیز دادگاه اینگونه استدلال نمود: یک سیستم نگهداری کتاب که برای جلوگیری از دزدی و اختلاس توسط خدمتکاران به‌عنوان یک سیستم روش کسب و کار طراحی شده بود، به دلیل نداشتن ویژگی «جدیدبودن»^۶ فاقد قابلیت ثبت به‌عنوان اختراع است. دادگاه همچنین هر روش کسب و کار را فی‌نفسه غیرقابل ثبت می‌داند. بر مبنای این دیدگاه قضائی یک نظریه‌ای با عنوان «دکترین استثنای روش کسب و کار» ایجاد شد، که براساس آن روش‌های کسب و کار قابلیت ثبت اختراع ندارند [۱۱].

با توجه به این موضع دادگاه فدرال و ایجاد دکترین مزبور، صاحبان ایده‌های روش‌های کسب و کار بدون آنکه در پی اقدام بیهوده برای ثبت آن به‌عنوان اختراع به منظور کسب حق انحصاری باشند، ترجیح می‌دادند ضمن بکارگیری و اجرای این روش‌ها، چگونگی و فرایندهای آن را افشا ننموده و در قالب حقوقی اسرار تجاری، تلاش لازم برای حفاظت از این دارائی ناملموس و ارزشمند خود، معمول دارند. با عنایت به اینکه مدت حق اختراع محدود می‌باشد، در انتهای مدت حقوق انحصاری، موضوع اختراع داخل در محدوده و حوزه عمومی قرار می‌گیرد و چون قبلاً توسط صاحب اختراع، افشا شده است لذا قابل دسترس و استفاده برای عموم می‌شود. اما با عدم امکان استفاده از این ظرفیت حقوقی ثبت اختراع برای صاحبان این روش‌های تجاری و استفاده از نهاد حقوقی اسرار تجاری برای محافظت از

7. State Street Bank v. Signature Financial Group

1. 35 U.S. Code § 101: Whoever invents or discovers any new and useful process, machine, manufacture, or composition of matter, or any new and useful improvement thereof, may obtain a patent therefor, subject to the conditions and requirements of this title.

2. United States Patent and Trademark Office (USPTO)

3. United States Credit System Co. v. American Credit Indemnity Co: 53 F. 818, 819 (S.D.N.Y.), aff'd at 59 F. 139 (2nd Cir. 1883).

4. Transacting Common Business

5. Hotel Security Checking Co. v. Lorraine: 160 F.147 (2d Cir. 1908).

6. Novelty

نمی‌توان ثبت نمود اما اگر بتوان از روش ادعائی یک نتیجه مفید و ملموس ایجاد کرد، داخل در محدوده موارد قابلیت ثبت اختراع قرار می‌گیرد. پس از این تصمیمات دادگاه فدرال، افزایش قابل توجهی در تعداد روش‌های تجاری ثبت شده به‌عنوان اختراع که به تأیید اداره ثبت اختراعات رسیده است، صورت گرفت [۱۶].

در پرونده بیلسکی^۲، دادگاه فدرال اقدام اداره ثبت اختراعات در مورد رد ادعای اختراع در مورد روشی که متضمن پوشش ریسک در تجارت کالاها بود، را تأیید کرد. دادگاه همچنین «ضابطه اجرای ماشینی یا تغییر حالت ماده»^۳ را به‌عنوان تنها ضابطه قابل اعمال برای تشخیص قابلیت ثبت اختراع تکرار نمود و اظهار داشت که دیگر نباید به ضابطه مطرح شده در پرونده بانک استریت تکیه داشت. دادگاه ایالات متحده برای تجدیدنظر از تصمیمات دادگاه فدرال (CAFC) تصمیم دادگاه فدرال در پرونده مزبور را تأیید می‌نماید. با این حال، بسیاری از جنبه‌های اساسی تصمیم دادگاه فدرال را مورد بازبینی قرار داد. دادگاه تجدیدنظر تأکید داشت که برخلاف نظر دادگاه فدرال، «ضابطه اجرای ماشینی یا تغییر حالت ماده» به‌عنوان تنها ضابطه برای تشخیص قابلیت ثبت اختراع محسوب نمی‌شود. دادگاه تجدیدنظر درخواست ثبت اختراع نرم‌افزار بیلسکی را نه به جهت اینکه برای اجرای یک روش انجام کار تجاری است، قابل رد دانست، بلکه به این دلیل که صرفاً یک ایده انتزاعی می‌باشد، آن را درخور رد دانسته است. لذا در رأی دادگاه تجدیدنظر، از پذیرش این قاعده که اختراعات مربوط به روش‌های، مردود و غیرقابل پذیرش برای ثبت هستند، خودداری نمود و این‌گونه اختراعات را قابل بررسی و ارزیابی بر مبنای ضابطه‌های ارزیابی اختراعات دانسته و در نتیجه نمی‌توان به صرف اینکه مربوط به روش کسب و کار است، آن را مردود دانست [۱۷].

در پرونده دیگری موسوم به پرونده آلیس^۴ این بحث مطرح شد که ادعای صورت گرفته درخصوص یک سرویس الکترونیکی برای تسهیل تراکنش‌های مالی که از طریق رایانه اجرا می‌شود، صرفاً در بردارنده یک ایده انتزاعی غیرقابل پذیرش به‌عنوان اختراع است یا خیر؟ لذا از این جهت ثبت اختراع شرکت آلیس غیرمعتبر شناخته شد که صرفاً یک ایده انتزاعی بوده و اجرای آن از طریق رایانه، تأثیری در قابلیت ثبت آن به‌عنوان اختراع ندارد [۱۶]. در استدلال مطرح شده در رد ادعای ثبت اختراع، اینگونه بیان شده است که «استفاده از رایانه برای ایجاد و نگهداری حساب‌های "سایه"^۵ به معنای ثبت الکترونیکی است. از اساسی‌ترین عملکردهای رایانه رایانه در مورد استفاده از رایانه برای بدست آوردن داده‌ها، تنظیم مانده حساب و صدور دستوره‌های خودکار، می‌باشد. همه این عملکردهای رایانه

مالیات‌ها و ارزش سهام سرمایه از آن استفاده می‌شود. بانک استریت درخواست کرد که این اختراع را غیرقابل حمایت اعلام کنند چراکه صرفاً یک الگوریتم ریاضی یا روش تجاری است. دادگاه فدرال استدلال بانک را رد کرد و به جای آن، صریحاً اعلام کرد که روش‌های تجاری می‌توانند یک موضوع قابل حمایت باشند. دادگاه تأکید کرد که نرم‌افزار یا فرایندهائی که نتیجه مفید، پیوسته و قابل محسوس دارند باید قابل حمایت تلقی شوند. دادگاه فدرال در این رأی تصریح داشت که با توجه به اینکه «هر چیزی که در زیر آفتاب توسط انسان ساخته می‌شود قابلیت ثبت به‌عنوان اختراع را دارد، لذا روش‌های کسب و کار نیز از قاعده قابلیت ثبت اختراع خارج نیستند مشروط بر اینکه حائز شرایط اختراع از قبیل تازگی، کاربردی (مفیدبودن) و غیربدیهی بودن را داشته باشند [۱۰].

پرونده استریت قانون فعلی را تغییر نداد، بلکه آن را متفاوت از گذشته تفسیر کرد. بیش از ۵۰ سال پیش از رأی مزبور، کنگره ایالات متحده اعلام کرد که قابلیت ثبت اختراع به «هر فرایند، ماشین‌آلات، ساخت جدید و مفید یا ترکیبی از آنها» تفسیر دارد و دادگاه فدرال در پرونده استریت به این استنتاج رسید که یک اختراع مربوط به روش کسب و کاری که به منظور محاسبه قیمت سهام از آن استفاده می‌شود، شرط «فرایند مفید و کاربردی» به مفهومی که در بیان قانون بکار رفته است را دارا می‌باشد [۱۶].

بعد از رأی مزبور، تردید کمتری درخصوص امکان شناسائی نرم‌افزارهای کامپیوتری و مجموعه‌های داده‌ای به‌عنوان یک موضوع قابل حمایت در آمریکا، وجود داشت. گام اطمینان‌بخش این است که آن نرم‌افزار، آزمون راهبردی اداره ثبت اختراع آمریکا را دیده باشد، مثل اطمینان‌یافتن به اینکه آن نرم‌افزار یا مجموعه داده‌ای بر روی یک روند رایانه‌ای عملکرد داشته باشد یا اینکه ذخیره شود بر روی یک لوح یا فایل قابل خواندن کامپیوتری.

در یک پرونده‌ای دیگر^۱ در سال ۱۹۹۹ بر مبنای رأی دادگاه فدرال درخصوص پرونده بانک استریت، این موضوع که چنانچه روش ادعایی دارای برخی کاربردهای عملی و نتیجه‌ای مفید و ملموس باشد، قابل حمایت از طریق ثبت اختراع است، مورد تأکید قرار گرفت. در این پرونده شرکت ای‌تی‌اند تی یک روش تجاری سه مرحله‌ای را خلق نموده بود که دارای سه مرحله برای دریافت تماس و پیام‌ها و پردازش مشابه برای صورتحساب به روش مناسب بود. این اختراع ادعائی مورد اعتراض خواننده قرار گرفت بر این مبنای که این فرایند صرفاً شامل الگوریتم‌های ریاضی است و فاقد جنبه ابتکاری و فناوریانه است. ولی دادگاه همان موضوع پرونده استریت بانک را تکرار نمود و اعتقاد داشت که الگوریتم‌های ریاضی و ایده‌های انتزاعی را

2. Bilski v. Kappos

3. The Machine-or-Transformation Test

در قانون ثبت اختراعات آمریکا این ضابطه به‌عنوان ضابطه مهمی برای ثبت اختراع پیش‌بینی شده است که براساس آن، ادعائی قابل پذیرش برای ثبت اختراع است که موضوع اختراع ادعائی از طریق یک مکانیسم ماشینی به صورت غیرمتعارف و غیر پیش پا افتاده قابل اجرا بوده و یا ماده را از یک حالت به حالت دیگر تبدیل کند.

4. Alice Corp. Pty. Ltd. v. CLS Bank Int'l, 573 U.S. (2014).

5. "Shadow" Accounts

1. AT & T Corp. v. Excel Communications

دادگاه فدرال این اختراع را قابل ثبت اعلام نمود. دادگاه به این نتیجه رسید که ادعای مزبور به یک ایده انتزاعی معطوف نشده است؛ زیرا تمرکز اصلی اظهارنامه‌ها در مورد بهبود عملکرد رایانه بود، نه در مورد کارهای اقتصادی یا سایر وظایف که یک کامپیوتر برای آنها در ظرفیت عادی خود استفاده می‌شود. به عبارت دیگر، اظهارنامه اختراع به این دلیل که به بهبود ویژه‌ای در نحوه کار رایانه‌ها معطوف می‌شود، واجد شرایط ثبت اختراع شناخته شد [۱۹].

این دیدگاه دادگاه فدرال که برای قابلیت ثبت اختراع روش‌های قابل اجرا از طریق رایانه، بایستی روش ادعائی فناوری رایانه‌ای را بهبود دهد، از لحاظ نظری مشکل‌ساز می‌باشد. اما دیوان عالی هرگز تا این حد پیش نرفته و در سال‌های اخیر چندین بار تصمیمات دادگاه فدرال را نقض نموده است. دیوان عالی فعلی و سابق همواره ثبت اختراع روش‌هایی را امکان‌پذیر می‌داند که با استفاده از رایانه‌ها زمینه موضوع اختراع را بهبود دهد بدون اینکه صرف فناوری رایانه‌ای را بهبود دهد.

۴- قابلیت ثبت روش‌های نوین تجاری به‌عنوان اختراع در سایر

نظایم‌های حقوقی

براساس بند ۱ ماده ۵۲ کنوانسیون اروپائی ثبت اختراع [۱۸]، حق اختراع اروپا قابل اعطا به هر نوع اختراعاتی در هر زمینه‌ای از فناوری است مشروط به اینکه جدید، دارای گام ابتکاری و کاربرد صنعتی باشد. مطابق جزء (ج) بند ۲ ماده مزبور، طرح‌ها، قواعد و روش‌های اجرایی فعالیت‌های ذهنی، انجام بازی‌ها یا انجام کسب و کار و برنامه‌های رایانه‌ای قابلیت ثبت به‌عنوان اختراع را ندارند. معهدنا به اقتضا تحولاتی که در خصوص کسب و کارها و خلق روش‌های کسب و کار جدید مبتنی بر رایانه صورت گرفت، بویژه با توجه به شرایطی که در نظام حقوقی آمریکا در خصوص امکان پذیرش قابلیت ثبت برخی روش‌های کسب و کار فناوریانه به‌عنوان اختراع ایجاد شده و به دنبال افزایش اظهارنامه‌های ثبت بین‌المللی اختراع در این خصوص بویژه از طرف اتباع آمریکائی، تعدیل‌هایی در موضع اروپا در این خصوص صورت گرفت. اداره ثبت اختراعات اروپا اقدام به تفسیر جدیدی از بند ۳ ماده ۵۲ کنوانسیون نموده و اعلام داشت که برنامه‌های رایانه‌ای و دیگر موضوعات استثنای شده در بند مزبور به خودی خود قابل حمایت به‌عنوان اختراع نمی‌باشند اما چنانچه برنامه رایانه‌ای یا روش کسب و کاری که مبتنی بر رایانه باشد، طوری برنامه‌ریزی شده باشد که به یک نتیجه یا اثر فنی جدید منتهی شود، قابل حمایت خواهد بود [۵].

از سال ۲۰۰۰ اداره ثبت اختراع اظهارنامه‌های ثبت اختراع روش‌های تجاری را در دو حالت قابل بررسی دانست. یک دسته ناظر به اظهارنامه‌هایی است که بر اجرای حداقل بعضی از مراحل روش کسب و کار از رایانه، شبکه ارتباطی یا دیگر وسایل دیجیتالی برنامه‌ای استفاده می‌کند یعنی روش کسب و کار اجرا شده توسط رایانه و دسته دوم ناظر بر اظهارنامه‌های مربوط اجرای روش کسب و کار از طریق ابزارهای غیر رایانه

"کاملاً شناخته شده، عادی و معمولی" هستند که قبلاً در صنعت شناخته شده بودند [۱۵].» پس از رأی پرونده آلیس، دادگاه‌ها اعلام می‌داشتند که روش‌های تجاری باید پیشرفت‌های فناوری را ارائه دهند، در غیر این صورت آنها تحت استثنای ایده انتزاعی برای واجد شرایط بودن ثبت اختراع می‌شوند. با این وجود، روش‌های تجاری هنوز واجد شرایط ثبت اختراع هستند اما سخت‌گیری بیشتری از جهت احراز ویژگی‌های فنی این روش‌ها و انطباق آنها با شرایط اختراع اعمال می‌شود. لذا در مواردی که روش‌های نوظهور کسب و کارهای که مبتنی بر بستر بلاکچین هستند، همواره توصیه می‌شود مبتکران این روش‌ها، از ارزش روش‌های کسب و کار ثبت اختراع که پیشرفت فناوری بلاکچین را بیشتر می‌کند، غافل نشوند [۲۳].

بعد از پرونده آلیس، دو مسأله روشن شد. نخست اینکه هر اظهارنامه مربوط به روش انجام کار تجاری مبتنی بر رایانه‌ای که شرایط آن منطبق با بند ۱۰۱ قانون ثبت اختراعات ایالات متحده آمریکا، نباشد، به‌عنوان یک ایده انتزاعی براساس آنچه در پرونده آلیس بیان شد، تلقی می‌شود. دوم اینکه از زمان صدور رأی پرونده آلیس در ژوئن ۲۰۱۴، دادگاه فدرال به ندرت یک روش اجرا شده از طریق رایانه را واجد شرایط ثبت اختراع تلقی می‌نماید. از آگوست ۲۰۱۷، از ۱۰۴ تصمیم دادگاه فدرال مبتنی بر بند ۱۰۱، صرفاً ۸ مورد ادعاها را واجد شرایط ثبت اختراع تلقی نموده است.

در یک پرونده^۱ در سال ۲۰۱۴ روش ادعا شده که صفحات پیوند (لینک) متعددی به صورت پویا ایجاد می‌کند و این احساس را برای کاربر ایجاد می‌کند که یک به صفحه وب میزبان وجود دارد. این فرایند به بازدیدکننده یک سایت میزبان اجازه می‌دهد تا باور کند که یک صفحه وب خارجی فروشنده شخص ثالث با سایت میزبان در ارتباط است و در جلب توجه بازدیدکننده در صفحه پیوند داده شده کمک می‌کند. دادگاه فدرال این اختراع را واجد شرایط ثبت اختراع دانست، چراکه مشکلی را که وب‌سایت‌ها در اینترنت با آن روبرو هستند حل می‌کند؛ بر این اساس، از نظر دادگاه این ادعا، یک اختراعی را بازگو می‌نماید که صرفاً استفاده معمول و متعارف از اینترنت نیست. دادگاه فدرال تأکید کرد که راه‌حل ادعا شده لزوماً ریشه در فناوری رایانه‌ای دارد تا بتواند بر مشکلی که در حوزه شبکه‌های رایانه‌ای بروز پیدا می‌کند، فائق آید [۱۵].

در پرونده مایکروسافت^۲، روش ثبت اختراع ادعائی شامل یک مدل منطقی برای پایگاه داده رایانه بود. مدل داده ثبت اختراع شده، به‌عنوان "خود ارجاع"^۳ توصیف شد که در آن، از یک جدول واحد داده استفاده می‌کرد، تا برای جستجوی سریع‌تر، ذخیره‌سازی داده‌های مؤثرتر و انعطاف‌پذیری بیشتر، پیکربندی در مقایسه با مدل‌های داده "رابطه‌ای"^۳ معمولی شامل چندین جدول مرتبط فراهم می‌شود.

1. DDR Holdings, L.L.C. v. Hotels.com, L.P., 773 F.3d 1245, 1248-49 (Fed. Cir. 2014).
2. Enfish, L.L.C. v. Microsoft Corp., 822 F.3d 1327, 1330 (Fed. Cir. 2016).
3. Self-Referential

- روشی برای تجزیه و تحلیل عملکرد یک سرمایه‌گذاری با ایجاد معیار و مقایسه سرمایه‌گذاری با معیار.
موارد زیر نیز به‌عنوان نمونه‌هایی از طرح‌هایی است که ذاتاً قابل ثبت هستند:
- روشی برای جمع‌آوری کمک مالی با جستجوی اسپانسر برای اهدا محصولات و استفاده از یک مولد اعداد تصادفی که به روشی مشخص کار می‌کند و قرعه‌کشی آن محصولات را انجام می‌دهد.
- روشی برای تجزیه و تحلیل عملکرد کسب و کار با برنامه‌ریزی یک سیستم رایانه‌ای برای مقایسه عملکرد تجاری با مجموعه‌ای مشخص از پارامترها [۲۰].

در چین در ۳۱ دسامبر ۲۰۱۹ اداره ملی مالکیت فکری^۵ رسماً اصلاحیه دستورالعمل راهنمای بررسی اختراعات چین را ابلاغ کرد. این دستورالعمل راهنما در اول فوریه ۲۰۲۰ نه تنها قابلیت‌های مناسب‌تری برای کسب و کارها در زمینه‌های اصلی فناوری نوظهور (از قبیل هوش مصنوعی^۶، فناوری‌های اینترنت و بلاکچین^۷) را ارائه می‌دهد بلکه یک فهرستی جدید از روش‌هایی که مالکیت فکری چین در سطح جهانی قرار می‌گیرد هم اضافه می‌کند [۵]. این دستورالعمل به روشن شدن شرایط ثبت اختراع چین برای این موارد کمک می‌کند. به‌طور خلاصه، دستورالعمل‌ها دلالت بر این دارند که اثر فنی یک اختراع باید از طریق بررسی جامع اختراع ادعا شده به جای بررسی دقیق‌تر جنبه‌های ادعاها مورد ارزیابی قرار گیرد. قابلیت ثبت اختراع باید با بررسی چگونگی تعامل و پشتیبانی کلیه ویژگی‌های فنی اختراع ادعایی و ویژگی‌های الگوریتمی آن یا روش‌های کسب و کار ارزیابی شود. این ابزارهای فنی باید یک راه‌حل برای یک مشکل فنی ارائه دهند، در نتیجه اثرات فنی سودمندی را در مقایسه با فن قبلی ایجاد نماید. این اثر فنی سودمند جدید می‌تواند شامل مواردی نظیر بهبود دقت، کیفیت، کارایی یا هر نوع عملکرد دیگر باشد.
براساس این دستورالعمل‌ها الگوریتم‌ها و روش‌های کسب و کاری که ویژگی‌های فنی اختراع را نداشته باشد، قابل ثبت به‌عنوان اختراع نیستند. لذا مثال‌هایی نظیر یک مدل کاملاً ریاضی، روش ارائه تخفیف‌های مصرف‌کننده، و شاخص مصرف برق برای پیش‌بینی اقتصادی به‌عنوان موارد غیرقابل ثبت درج شده‌اند. در عین حال برخی مصادیق حائز شرایط لازم برای قابلیت ثبت نظیر شبکه عصبی، روش اشتراک دوچرخه و روش ارتباط بین گروه‌های بلاکچین را ذکر می‌نمایند [۲۱].

۷- امکان‌سنجی حقوقی قابلیت ثبت روش‌های کسب و کار به‌عنوان

اختراع در ایران

در قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری مصوب ۱۳۸۶ به‌عنوان قانون حاکم بر ثبت اختراعات در ایران، همانند دیگر

نظیر تلفن همراه است [۵]. براساس دستورالعملی که اداره ثبت اختراع اروپا در خصوص ارزیابی اختراعات در نوامبر ۲۰۱۹ (۱۸) منتشر نموده است، نیز این موضوع تصریح شده است که چنانچه موضوع اظهارنامه ثبت اختراع، اجرای حداقل برخی از مراحل یک روش کسب و کار از طریق ابزارهای فنی مانند رایانه، شبکه‌های رایانه‌ای یا سایر دستگاه‌های قابل برنامه‌ریزی باشد، به‌عنوان مصداق موارد مستثنی مذکور در جزء (ج) بند ۲ ماده ۵۲ کنوانسیون محسوب نشده و در نتیجه از قابلیت ثبت اختراع خارج نمی‌شود. بنابراین اینگونه اظهارنامه‌ها قابلیت بررسی را داشته و در صورت احراز شرایط سه‌گانه اختراع، قابل ثبت خواهد بود.

در نتیجه اصلاحیه توافق‌نامه بین اداره ثبت اختراع اروپا و سازمان جهانی مالکیت فکری، در اجرای معاهده همکاری ثبت اختراع^۱، هر تبعه یا مقیم ایالات متحده آمریکا در تاریخ ۱ ژانویه ۲۰۱۵ یا بعد از آن از طریق اداره ثبت اختراعات و علائم تجاری ایالات متحده، درخواست بین‌المللی برای ثبت روش‌های کسب و کار واجد شرایط اختراع می‌نماید.
در استرالیا از الگوی نظام حقوقی ایالات متحده آمریکا تبعیت شده است. دادگاه فدرال استرالیا در یک پرونده^۲ در سال ۲۰۰۱ با پذیرش الگوی تصمیم قضائی مربوط به پرونده بانک استریت^۳ در آمریکا و قانع‌کننده دانستن نظر قاضی هری جی^۴، اشاره کوتاهی به امکان ثبت روش کسب و کار به‌عنوان اختراع داشت. در عین حال این قاعده کلی که صرف روش کسب و کار به خودی خود قابلیت ثبت به‌عنوان اختراع ندارد، را نفی نکرد [۲۰]. بر این اساس، در نسخه منتشره دستورالعمل راهنمای اداره ثبت اختراعات استرالیا، روال بررسی اختراع، در موارد اظهارنامه مربوط به روش کسب و کار تشریح شده است. در این دستورالعمل اعلام شده است که:

طرح‌های صرف (از جمله طرح‌های کسب و کار) و برنامه‌ی کسب و کار به خودی خود روش تولید نیستند و بنابراین قابل ثبت به‌عنوان اختراع نیستند. آنها مشابه الگوریتم‌های ریاضی هستند. معهذاً در مواردی که به طریقی مانند کدهای اجرایی رایانه‌ای قابل اجرا باشند، قابلیت ثبت دارند. در این دستورالعمل مقرر شده است که اگر طرح کسب و کار منجر به یک نتیجه سودمند اقتصادی نشود، قابلیت ثبت ندارد.

سپس این دستورالعمل به ارائه نمونه‌هایی از طرح‌های کسب و کار که ذاتاً قابل ثبت اختراع نیستند و طرح‌های کسب و کاری که ذاتاً قابل ثبت هستند، می‌پردازد. موارد زیر دو نمونه از طرح‌هایی است که به‌عنوان مواردی که ذاتاً قابل ثبت نیستند، ذکر شده‌اند:

- روشی برای جمع‌آوری کمک مالی با جستجوی حامیان مالی برای اهدا محصولات و انجام قرعه‌کشی این محصولات.

5. China's National Intellectual Property Administration ('CNIPA')
6. Artificial Intelligence ('AI')
7. Block Chain

1. Patent Cooperation Treaty (PCT)
2. Welcome Real-Time SA v Catuity Inc
3. State Street Bank v. Signature Financial Group (1998)
4. Heerey J

به‌عنوان اختراع نیست. با تحولات سریع و روزافزونی که در حوزه فناوری اطلاعات و ابزارهای ارتباطی و شبکه‌های اجتماعی صورت می‌پذیرد و با توسعه روزافزون کسب و کارهای جدید مبتنی بر رایانه و شبکه‌های ارتباطی الکترونیکی و اپلیکیشن‌ها، این ضرورت بیشتر محسوس می‌گردد. در این بخش به برخی مبانی تحلیلی حقوقی در خصوص امکان ثبت روش‌های کسب و کار به‌عنوان اختراع ارائه می‌گردد.

نخست اینکه در بند (ج) ماده ۴ مواردی ذکر شده است که ممکن است شرایط سه‌گانه جدید، ابتکاری و کاربردی بودن را داشته باشند اما بنا به مصالح و جهاتی و با توجه به استثنائات مطرح‌شده در اسناد بین‌المللی (مبنی بر امکان مستثنی‌شدن به موجب قوانین ملی) از شمول موارد قابل ثبت خارج شده‌اند (روش‌های تشخیص و معالجه بیماری‌های انسان یا حیوان). اما در بندهای (الف) و (ب) ماده ۴ مواردی ذکر شده است که اساساً فاقد وصف ذاتی برای اختراع هستند نظیر نظریه‌های ریاضی و کشفیات. روش‌های کسب و کار در بند (ب) نیز به جهت انتزاعی بودن آن همانند روش‌های ریاضی، فاقد شرایط برای شناسایی به‌عنوان اختراع شناخته شده است. اما همانطور که در کشورهایی نظیر آمریکا و نظام اروپایی اختراعات ملاحظه شد، این امر نافی آن نخواهد بود که چنانچه روش کسب و کار واجد شرایط سه‌گانه اختراع باشد، بتوان آن را ثبت نمود.

دوم اینکه، چنانچه روش کسب و کار منتهی به ایجاد یک اثر فنی و تکنیکی شده که دارای کاربرد بوده و قبلاً وجود نداشته است، می‌تواند به‌عنوان یک اختراع قابل ثبت باشد. بویژه در حوزه کسب و کارهای اینترنتی مبتنی بر یک نرم‌افزار یا اپلیکیشن باشد و اجرای روش کسب و کار از طریق برنامه رایانه‌ای باشد، ممکن است از ظرفیت ماده ۲ قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۷۹ استفاده کرد. این ماده را می‌توان به‌عنوان یک شاهد مثالی آورد که در برخی موارد ممکن است که اثری که علی‌الاصول یک اثر انتزاعی و در دایره شمول کپی‌رایت قرار می‌گیرد، ممکن است که دارای ویژگی‌های فنی اختراع باشد و در نتیجه از حمایت دوگانه در پرتو نظام کپی‌رایت و مالکیت صنعتی بهره‌مند شود. نرم‌افزارها از مقوله‌ای است که در نظام حقوقی ایران و بسیاری از کشورها می‌تواند مشمول این دو نظام حمایتی باشد [۷]. لذا چنانچه روش تجاری در قالب یک نرم‌افزار و برنامه رایانه‌ای تدوین شده باشد و منتهی به یک اثر فنی جدید شود می‌توان در اجرای ماده ۲ قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم‌افزارها و با رعایت ماده ۸ آن و با اخذ تأییدیه فنی از کمیته حق اختراع موضوع ماده ۱۰ قانون مذکور، اظهارنامه ثبت اختراع را ارائه داد. لازم به ذکر است که در دستورالعمل تأییدیه فنی حق اختراع نرم‌افزار که در دی‌ماه ۱۳۸۹ توسط دبیرخانه شورای عالی انفورماتیک تهیه و تدوین شده است، به ضرورت احراز شرایط سه‌گانه اختراع تأکید شده است و در این دستورالعمل، نرم‌افزارها به سه دسته تقسیم شده‌اند: سیستمی، کاربردی و خدماتی. امکان نرم‌افزارهای سیستمی برای ثبت به‌عنوان اختراع به جهت اینکه با فناوری و صنعت بیشتر ارتباط دارند، بیشتر است [۷].

نظام‌های حقوقی جهان و به تبعیت از اسناد بین‌المللی از جمله کنوانسیون پاریس در خصوص مالکیت صنعتی و الگوپذیری از موافقتنامه تریپس، ویژگی‌های سه‌گانه جدید، ابتکاری و کاربردی بودن به‌عنوان شرایط ماهوی برای ثبت اختراع پیش‌بینی شده است که در بخش‌های پیشین این مقاله به آن پرداخته شده است. با توجه به این سه ضابطه و معیار مهم، طبیعتاً مواردی که صرفاً یک ایده انتزاعی است مشمول تعریف اختراع نمی‌باشد. بر همین مبنا در ماده ۴ مواردی نظیر نظریه‌های علمی و روش‌های ریاضی و فعالیت‌های ذهنی و اجتماعی به‌عنوان موارد غیرقابل ثبت به‌عنوان اختراع ذکر شده است. البته حتی بدون ذکر این موارد در این ماده، براساس تعریف ماده ۲ و ضابطه پیش‌بینی شده برای اختراع، اینگونه موارد قابلیت ثبت به‌عنوان اختراع را نداشتند. در بند (ب) ماده ۴ همچنین «طرح‌ها و قواعد یا روش‌های انجام کار تجاری» نیز به‌عنوان موارد مستثنی‌شده از قابلیت ثبت اختراع ذکر شده است. مبنای چنین استثنائی همانطور که در نظام‌های حقوقی دیگر نظیر آمریکا و کنوانسیون اروپایی حق اختراع و کشورهای اروپایی نیز مطرح بوده، به فقدان شرط ابتکاری و غیربدیهی بودن در مورد این روش‌ها و نیز انتزاعی بودن و عدم جنبه فنی جدید در آنها بر می‌گردد.

با توجه به تصریح صورت گرفته در خصوص مستثنی‌بودن روش‌های تجاری از شمول ثبت اختراع، شاید در بداهت امر، این نظریه مطرح شود که این‌گونه روش‌های کسب و کار قابل حمایت در پرتو نظام حق اختراع را نداشته و بر همین اساس راهکارهایی نظیر استفاده از ظرفیت حقوقی اسرار تجاری مطرح شده است. بویژه که در روش‌های کسب و کار امروزه به جهت اینکه عمدتاً مبتنی بر اجرا از طریق رایانه یا وسایل ارتباطی الکترونیک هستند، اطلاعات وسیعی از برنامه‌های رایانه‌ای و پروتکل‌ها، رابط‌ها و شکل فایل داده‌ها وجود دارد و متضمن اطلاعات محرمانه و ارزش تجاری این اطلاعات بوده و در نتیجه منطبق با مفهوم حقوقی اسرار تجاری هستند. در مواد ۶۴ و ۷۵ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲ و برخی قوانین کیفری در نظام حقوقی ما، به حمایت از اسرار تجاری پرداخته شده است [۶]. برخی نیز قائل به این دیدگاه هستند که با توجه به اینکه روش‌های کسب و کار در قابل یک فرایند قابل تعریف هستند و در مواردی که قابل انطباق با تعریف نرم‌افزار رایانه‌ای و به صورت فرایند الکترونیکی باشد می‌توان با توجه به ماده ۲ قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای، در قالب ثبت اختراع مورد حمایت قرار داد [۸].

به اعتقاد نگارندگان، همانطور که نص متون قانونی در سایر کشورها و کنوانسیون اروپایی حق اختراع، مانع از تفسیر مؤثر اجرائی برای پوشش حمایت نظام حق اختراع برای روش‌های کسب و کار نشده و در کشورهای مورد مطالعه در این مقاله و اداره ثبت اختراعات اروپا، تغییرات مثبتی در نگرش به این مقوله گردید، در نظام حقوقی ایران نیز، نص بند ب ماده ۴ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری مانع از تفسیر اجرائی و قضائی برای امکان شناسایی و ثبت برخی روش‌های کسب و کار

تحلیل‌های حقوقی که در این مقاله بیان شد، نبایستی استثناهای روش‌های مزبور از شمول اختراعات را به‌عنوان قاعده مطلق پذیرفت. بلکه با تکیه بر قاعده اصلی در اختراعات یعنی اعطای حق اختراع به ابداعات دارای ویژگی‌های سه‌گانه جدید، ابتکاری و کاربردی بودن، اظهارنامه‌های ارائه‌شده در خصوص روش‌های کسب و کار و انجام کار تجاری را در مواردی که قابل اجرا از طریق برنامه‌های رایانه‌ای یا سایر ابزارهای فنی ارتباطی نظیر تلفن همراه و اپلیکیشن‌ها باشد، قابل بررسی ماهیتی دانسته و در فرایند بررسی ماهوی قرار گیرد. در این صورت چنانچه احراز شود که روش تجاری اظهارشده، جدید و دارای یک اثر فنی ابتکاری بوده و صرف انتزاعی نبوده و به جهت قابلیت اجرا از طرق فوق‌الاشاره، سودمند و کاربردی باشد، ثبت و ورقه اختراع صادر گردد. در نظام حقوقی ایران نیز می‌توان با توجه به اینکه روش‌های کسب و کار نوینی که شرکت‌ها استارت‌آپی اجرا می‌نمایند مبتنی بر یک فرایند الکترونیکی می‌باشد و برخی از این روش‌ها قابل تعریف در قالب نرم‌افزار رایانه‌ای می‌باشند، و با عنایت به اینکه براساس ماده ۲ قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۷۹، چنانچه نرم‌افزار شرایط اختراع را داشته باشد، قابل ثبت به‌عنوان اختراع می‌باشند، لذا می‌توان روش‌های کسب و کار را که در قالب فرایند برای ثبت اختراع اظهار می‌شوند، را پذیرفت. در این راستا رویه اداره ثبت اختراع و رویه قضائی می‌تواند با تغییر نگرش به موضوع و توجه به تأثیر فناوری‌های نوین ارتباطی بر ماهیت روش‌های کسب و کار و با تکیه به اصول اولیه حقوق اختراعات و تفسیر مضیق موارد استثنا، نقش محوری و اساسی را در تعدیل دیدگاه سنتی داشته و روش‌های کسب و کار را در مواردی که منتهی به ایجاد یک اثر فنی جدید شده و دارای گام ابتکاری و کاربرد بوده و از طریق برنامه‌های رایانه‌ای یا ابزارهای ارتباطی دیگر قابل اجرا هستند، قابل ثبت محسوب نماید.

معهداً در جهت ایجاد رویه واحد و تفسیر یکسان از موضوع و با توجه به اهمیت حمایت از ایده‌های تجاری مبتکرانه کاربردی جدید که در بستر مبادلات الکترونیکی و تجارت الکترونیک قابل اجرا می‌باشند، مناسب است در طرح حمایت از مالکیت صنعتی مطروحه در مجلس شورای اسلامی یا در قالب یک لایحه جدیدی با پیشنهاد دولت، اصلاح لازم در بند (ب) ماده ۴ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری مصوب ۱۳۸۶ صورت پذیرد. هرچند ممکن است پیشنهاد حذف عبارت «طرح‌ها و قواعد یا روش‌های انجام کار تجاری» مناسب به نظر برسد و حذف این عبارت موجب می‌شود که چنانچه روش تجاری اظهارشده، واجد ویژگی‌های اساسی اختراع باشد قابل ثبت خواهد بود. اما با عنایت به اینکه نظم ثبت اختراع کشور ما برخلاف نظام‌های حقوقی مانند آمریکا مبتنی بر روش پیش‌آزمائی نمی‌باشد و در نتیجه ممکن است به جهت عدم بررسی ماهیتی دقیق برای احراز شرایط سه‌گانه اختراع، روش‌های کسب و کار و تجاری ساده که فاقد اوصاف اساسی اختراع باشد و صرفاً یک ایده انتزاعی باشد، هم به ثبت برسد، لذا پیشنهاد مناسب‌تر این است که عبارت مزبور

سوم اینکه: اداره ثبت اختراعات مرکز مالکیت معنوی موارد متعددی را به‌عنوان اختراع ثبت نموده است که بیانگر توجه رویه اداری این اداره به امکان ثبت روش‌های کسب و کاری که از طرقی مانند رایانه یا برنامه‌های رایانه‌ای و سایر ابزارهای ارتباطی نظیر تلفن همراه اجرا می‌شوند، بوده و از این جهت سعی داشته است با تحولات جهانی صورت گرفته در این خصوص هماهنگ باشد. از جمله مواردی که ثبت شده‌اند عبارتند از: سامانه هوشمند درآمدزائی اینترنت، سیستم فروش دارو و تجهیزات پزشکی بصورت نسخه یکبار مصرف و آنلاین، سیستم پرداخت آنلاین و سریع هزینه سوخت، سیستم اطلاع‌رسان آنلاین، سامانه هوشمند حمل و نقل و (۲۲) لذا پذیرش ثبت اینگونه نمونه‌های روش کسب و کار به‌عنوان اختراع، نشان‌دهنده تغییر رویکرد و رویه مرجع ثبت اختراعات در جهت امکان حمایت از روش‌های کسب و کار به صورت اختراع بوده و در عمل تلاش شده است تا سیاست اجرائی درستی در زمینه مالکیت فکری با توجه به تحولات صورت گرفته در کشورهای دیگر در خصوص روش‌های تجاری اجرا نمایند و ایرادات موجود در قانون ثبت اختراعات سال ۱۳۸۶ را که به صورت علی‌الطلاق روش‌های کسب و کار را از شمول اختراعات قابل ثبت مستثنی نموده است، تعدیل نماید.

۸- نتیجه

براساس آنچه در این مقاله مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت است، در هیچکدام از نظام حقوقی در دنیا، روش‌های تجاری به خودی خود از موارد قابل ثبت به‌عنوان اختراع پذیرفته نشده و بلکه در بسیاری از این نظام‌ها، این روش‌ها از شمول اختراع خارج دانسته شده است. اما به دنبال توسعه روزافزون روش‌های نوین کسب و کار و ارتباط اساسی آن با فناوری‌های نوین ارتباطی، رویه ادارات ثبت اختراع و دادگاه‌ها به سمت پذیرش روش‌های تجاری به‌عنوان اختراع در صورت وجود شرایط اختراع رفته و از نظریه استثنای روش کسب و کار عدول شده است. در نظام‌های حقوقی آمریکا و رویه اداره ثبت اختراعات اروپا و برخی کشورها، این قاعده را پذیرفته‌اند که اظهارنامه‌های اختراعات مربوط به روش‌های تجاری که از طرقی نظیر رایانه یا برنامه‌های رایانه‌ای و سایر ابزارهای ارتباطی نظیر تلفن همراه اجرا می‌شوند، بایستی مورد بررسی و ارزیابی قرار گیرند تا چنانچه ضمن داشتن ویژگی جدید بودن، واجد یک اثر فنی مستقل که دارای کاربرد بوده و سودمند باشد، ثبت شده و حق انحصاری اختراع اعطا گردد. اما در مواردی که روش تجاری یک روش ساده سنتی باشد که قابل اجرا در بسترهای الکترونیکی و فناوری‌های جدید مانند هوش مصنوعی و بلاکچین نباشد، اظهارنامه را قابل بررسی نداشته و اداره ثبت اختراعات می‌تواند آن را بدون بررسی فنی، رد نماید.

در نظام حقوقی ایران نیز علیرغم تصریح قانون به غیرقابل ثبت بودن روش‌های انجام کار تجاری به‌عنوان اختراع، با عنایت به ضرورت هماهنگی با تحولات حقوقی دنیا و حمایت از ایده‌های غیر انتزاعی مبتکرانه بر پایه

- 16- Lerner, J, Where Does State Street Lead? A First Look at Finance Patents, 1971 to 2000. *The Journal of Finance*, 57(2), 901-930., 2002.
- 17- Kirin, R.S. and Khomenko, V.L., Formation of Legal Protection of Computer Software by the Rules of Copyright and Patent Law, *Scientific and Practical Journal of National Academy of Sciences of Ukraine*, pp.49-58, 2019.
- 18- Convention on the Grant of European Patents (European Patent Convention), see: <https://www.epo.org/law-practice/legal-texts/html/epc/2016/e/ma1.html#conv.f1-note>, last visited: 11/15/2020.
- 19- Guidelines for Examination in the European Patent Office (2019), see: <https://www.epo.org/law-practice/legal-texts/guidelines.html>, last visited: 11/15/2020.
- 20- Christie, Andrew, Business Method Patents and Beyond: Why E=mc2 is inherently patentable (at least in the U.S. and Australia), 2001, see: https://www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=13609, last visited: 11/15/2020.
- 21- Prud'homme, Don, China's patentability reform and increasingly business-friendly IP regime, *University of Oxford Law Faculty's OBLB*, 2020.
- 22- <https://ipm.ssaa.ir/Search-Invention>.
- 23- Prange, Kurt, Blockchain & Business Methods: How Business Method Patents May Be Redeemed by Furthering Blockchain Innovation, *Colorado Technology Law Journal*, Vol. 18.1, p.187-226, 2020.
- کماکان در قانون بوده و روش‌های کسب و کار از ثبت اختراع مستثنی باشند اما به منظور امکان ثبت روش‌های کسب و کار واجد شرایط اختراع بویژه روش‌های کسب و کار مبتنی بر رایانه و الکترونیک، عبارت «جز در مورد روش‌هایی که واجد جنبه ابتکاری و کاربردی با تأیید کمیته موضوع ماده ۱۰ قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای باشند» بعد از عبارت «طرح‌ها و قواعد یا روش‌های انجام کار تجاری» اضافه شود. در نتیجه چنانچه روش کسب و کاری واجد شرایط اختراع باشد به‌عنوان یک فرایند قابل ثبت به‌عنوان اختراع خواهد بود.
- ### ۹- مراجع
- ۱- میرحسینی، سیدحسن، مقدمه‌ای بر حقوق مالکیت معنوی، چاپ دوم، تهران، نشر میزان، ۱۳۸۵.
 - ۲- حبیبیا، سعید، «نظام حق اختراع ایران پس از پذیرش موافقت‌نامه راجع به جنبه‌های مرتبط با تجارت حقوق مالکیت فکری (TRIPS)»، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، ش ۶۶، ۱۳۸۳.
 - ۳- صادقی، حسین، حقوق اختراع، دانشنامه کارآفرینی، جلد اول، چاپ اول، بنیاد دانشنامه‌نگاری ایران و مؤسسه کار و تأمین اجتماعی، ۱۳۸۸.
 - ۴- صالحی ذهابی، جمال، حق اختراع، نگرشی تطبیقی، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۸.
 - ۵- جعفرزاده، میرقاسم و محمودی، اصغر، شرایط ماهوی حمایت از اختراع از نگاه رویه قضائی و اداره ثبت اختراعات، فصلنامه تحقیقات حقوقی، شماره ۴۲، صص ۱۴۸-۶۹، ۱۳۸۴.
 - ۶- رجیبی، عبدالله و حسینی، سیدحسین، سازگاری برنامه‌های رایانه‌ای و اثر حقوقی آن، دو فصلنامه حقوق خصوصی، دوره ۱۳، شماره ۱، بهار و تابستان، صص ۱۱۴-۸۹، ۱۳۹۵.
 - ۷- صادقی، محمود و حمیدی اول، امیررضا، ویژگی‌های حمایت از نرم‌افزارهای اختراعی، مجله پژوهش‌های حقوق تطبیقی، دوره ۱۹، شماره ۳، پائیز، صص ۷۳-۹۶، ۱۳۹۴.
 - ۸- قبولی درافشان، سید محمدهادی، بختیاروند، مصطفی و آقامحمدی، اکرم، حمایت از روش‌های کسب و کار در حقوق تطبیقی (بررسی رویکرد نظام‌های حقوقی آمریکا، هند، ژاپن، فقه امامیه، ایران و موافقت‌نامه تریپس)، مجله حقوق تطبیقی، دوره ۷، شماره ۲، پاییز و زمستان، صص ۶۴۷-۶۶۸، ۱۳۹۵.
 - 9- Caixia, Zou, Business Methods Patent Justifiability Exploration based on Philosophy Perspective of Intellectual Property Rights, *International Conference on Education, Management and Computing Technology (ICEMCT 2015)*, Published by Atlantis Press, pp. 1311-1315, see: <https://www.atlantis-press.com/proceedings/icemct-15/24363>, last visited: 11/14/2020, 2015.
 - 10- Apple, Kirstent, Should business methods be patentable? Understanding the impact on society of business methods patents, A Dissertation Submitted to the Graduate Faculty of George Mason University in Partial Fulfillment of The Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy Public Policy, 2013.
 - 11- Rajavenkatesan, P.R.L., Prema, E and Sundar, V.SHyam, Patenting of Business Methods: Issues and Challenges, *International Journal of Management*, Volume 11, Issue 04, April, pp. 160-168, 2020.
 - 12- Spulbe, Daniel F, Should Business Method Inventions be Patentable?, *Journal of Legal Analysis*, Volume 3, Number, pp. 265-340, 2011.
 - 13- Islam, Mahbubl, Legal Responses to IPR Infringement in Internet Sphere, *Asian Journal of Humanity, Art and Literature*; Volume 3, No 2, pp.133-146, 2016.
 - 14- Bagley, Margo A, Internet Business Model Patents: Obvious by Analogy, *Michigan Telecommunications and Technology Law Review*, V.7, Issue 1, pp. 259-286, 2001.
 - 15- Brean, Daniel Harris, Business Methods, Technology, and Discrimination, *Michigan State Law Review*, pp. 307-372, 2018